Pc
2155

PROV. BIBL. FRIESLAND
0213 2703

KARAKTERSCHETS

G. L. VAN DER ZWAAG.*

Een veranderde opinie.

't Was in 1897 dat Van der Zwaag als afgevaardigde van Schoterland in de Kamer kwam.

De heer H. Pijttersen had zitting gehad voor dit distrikt, — de heer Pijttersen, die te Heerenveen, dus in het hartje van het distrikt Schoterland woonde, waar hij het bedrijf van uitgever uitoefende.

En we herinneren ons nog heel goed de stemming, die toen bij velen in den lande tegenover Van der Zwaag heerschte.

Nu, die was hem niet erg welgezind.

Maar daar waren redenen voor ook.

De heer Pijttersen was iemand, die veel vrienden en konnekties had, niet alleen in zijn distrikt, maar het geheele land door. Bovendien had hij in de daaraan voorafgegane vier jaar geen slecht figuur in de Kamer gemaakt; hij behoorde tot de vooruitstrevende liberale partij en had zich een voorstander van sociale wetgeving getoond. En daar uit de stembus van 1897 het Ministerie-Pierson-Goeman Borgesius geboren was, van hetwelk men in die dagen nog groote verwachtingen koesterde en in hetwelk men een vervulling van vele wenschen op sociaal-wetgevend gebied hoopte te mogen begroeten, had men gaarne de groep van hen, op wie het zou moeten steunen, liefst zoo talrijk mogelijk gezien. En nu was Pijttersen aan hen ontvallen.

En wie kwam er voor hem in de plaats?

Van der Zwaag!

Maar wie was Van der Zwaag voor het meerendeel der Nederlanders van die dagen?

Eerlijk gezegd, wist men buiten Friesland nog niet veel van hem af. Nu ja, een „socialist" was hij; dat had men wel van hem gehoord, en 't was dus heel niet zeker, dat de sociale wetgeving, die men van Goeman Borgesius verwachtte en zooals die er, door hem gemaakt, uit zou zien, veel steun van Van der Zwaag te wachten had.

Dat was dus al één reden voor een deel der liberalen om Van der Zwaag met geen vriendelijk oog aan te zien.

Bovendien waren er in de verkiezingsdagen allerlei geruchten over den persoon van den gekozene naar Holland overgewaaid, die wel een grond van waarheid bevatten, maar op hun reis van mond tot mond allerlei fantastische vormveranderingen hadden ondergaan. Een slachter was hij, neen, een slachtertje, zelfs een varkensslachtertje, ergens op een dorpje uit een Frieschen achterhoek — zoo vertelde men van hem. En wat moest zoo'n varkenskeelder nu op het Binnenhof doen?! Het werklieden-element kende men in de Kamer, zeer zeker, men had immers Heldt! Maar met Heldt kon men omgaan, die was een halve meneer, in een gekleede jas en die goede manieren had aangenomen; aan hém was men nu eenmaal gewend. Maar Van der Zwaag!....

En zij, die hem toch al niet graag den zetel van een aftredend lid zagen innemen, lieten niet na om de geruchten, die ze opgevangen hadden, met eigen fantasie verder uit te spinnen en op een ondergrond van waarheid voort te borduren. Zoo, we weten het nog heel goed — deden er in het najaar van 1897 allerlei malle praatjes over Van der Zwaag de ronde.

Had men die willen gelooven, dan zou hij er als een baarlijke duivel hebben uitgezien, als een woeste, malle vent, die in staat was in een vuilen slagerskiel vol bloedvlekken op het Binnenhof te verschijnen. Men hield hem voor een ruwen, koppigen, roojen Fries, die zijn kracht, bij gebrek aan opvoeding, in brutaliteiten zou zoeken. En toen 't ook nog bekend werd, dat hij een groot liefhebber van het dillettanten-tooneel was en dat dit nieuwe Kamerlid zelf in rederijkerskamers op boerendorpen nog wel eens voor het voetlicht verscheen, terwijl hij, toen men hem nog niet goed had leeren kennen, kort na zijn verkiezing een komische beschrijving in zijn blad „De Klok" gaf van de beëedigingsplechtigheid der Kamerleden op het paleis door de Koningin — ja, tóen was 't heelemaal mis, toen wilde men hem niet au sérieux nemen, toen meende men in hem niets anders dan een boerige moppentapper te moeten zien, die de Kamer op een zeurigen

Pc 2155

achtermiddag wel eens met wat klinkslagen op vrolijken zou, maar die men toch niet als een ernstige politieke figuur, en dan nog wel als een „socialist," had te beschouwen.

Onder het kwaad gesternte van zulk een reputatie kwam Van der Zwaag uit Gorredijk naar het Haagsche Binnenhof in de oude danszaal der Oranjes, waar thans te midden van het deftige groen der ledenbankjes, onder de roode draperiën met gouden franje en de vergulden kroon, de koninklijke zetel staat. „Een slagertje naar het Binnenhof," zoo spotte men; en met een toespeling op een Duitsche klucht, waarin Willem van Zuijlen in die dagen op het tooneel veel sukces inoogstte, veronderstellende ook dat Van der Zwaag na een tijdje in de Haagsche regeeringskringen te hebben verkeerd wel wat van zijn „roodheid" zou verliezen, spotte men geringschattend over hem dat hij wel spoedig „Hofslachter" worden zou.

Maar hoe is het oordeel over Van der Zwaag in den loop der jaren gewijzigd en in staat van revisie gekomen!

Zijn woonplaats.

We zeiden dan daar juist, dat er een ondergrond van waarheid was in hetgeen over Van der Zwaag verteld werd.

En tot die korreltjes waarheid in den meelzak der verdichting behoorde ook hetgeen over zijn slachterschap werd verhaald, met deze rektifikatie echter, dat hij op 't oogenblik van zijn verkiezing tot Kamerlid geen slachter meer was, maar een ander, even eenvoudig en fatsoenlijk bedrijf uitoefende, nml. dat van drukker en boekhandelaar.

Toch is hij tot op den dag van heden de kleine burger gebleven, die hij was in de dagen vóórdat hij het predikaat van „HoogEdel-Gestreng" voor zijn naam mocht schrijven.

Toen we in den loop van dit jaar den Zuid-Oosthoek van Friesland in moesten en ons in den stoomtram van Heerenveen naar Drachten bevonden, bingelbelden we het dorp Gorredijk binnen, waar de tram op een halteplaats in de hoofdstraat, dicht bij een hotel, stil hield. Uit het raampje kijkend, zagen we, op een afstand van een of twee huizen, een kleine woning staan, netjes en burgerlijk zindelijk in de verf. 't Was een pandje van één verdieping, één gelijkvloersch en één er boven. Het benedengedeelte van dit huisje, dat vroeger blijkbaar een gesloten burgerwoning was geweest, was verbouwd: in het midden was een winkeldeur en het raam rechts was tot uitstalraam ingericht, terwijl de gordijnen voor het raam links bewezen, dat dit gedeelte van het huis zijn bestemming van woonvertrek niet verloren had. En voor het winkelraam zagen we die kleine en eenvoudige voorwerpen geëtaleerd, die men gewoonlijk in de kleine dorpsboekhandelaars-winkeltjes uitgestald vindt: papieren kastranden, prentbriefkaarten, eenvoudige boekjes, fleschjes met inkt, enz.

Dit was de zaak van het Kamerlid Van der Zwaag.

En op den stoep — het toeval wilde 't zoo — stond Van der Zwaag zelf, blootshoofds, in zijn hemdsmouwen en op pantoffels, een afscheid toewuivend aan een zijner huisgenooten, die hij zoo juist naar den tram had uitgeleide gedaan. De tram bingelbelde weer voort, liet Van der Zwaag alleen op zijn stoep, die, na een groet met een buurman gewisseld te hebben, zijn glazen winkeldeur weer binnenstapte.

We releveeren dit nu niet omdat deze bizonderheid zoo belangrijk is in verband met 's heeren Van der Zwaag's karakter, want dát is ze heelemaal niet — maar alleen omdat ze teekenend is voor de eenvoudig-burgerlijke levenswijze en de manier van optreden van dezen volksvertegenwoordiger op zijn dorp, en omdat ze tevens het bedrijf aangeeft, dat hij thans te Gorredijk uitoefent.

Kent men Gorredijk? Is men er wel eens geweest? Wanneer men er niets noodig had zeker niet; daarvoor ligt 't te veel uit de route.

Gorredijk.

De lijn van den Staatsspoor, die uit Holland via Zwolle naar de Noordelijke provincies gaat, loopt na het station Meppel vorkvormig uiteen: de linkertand van die vork gaat naar Leeuwarden, de rechtertand naar Groningen

Den linker vorktand opklimmend tot Heerenveen en den rechter tot Assen, en van die plaatsen een lijn tusschen de vorkspanning trekkend, dan krijgt men de hoogte, waarop men in ons land Gorredijk zoeken moet. De landstreek tusschen die vorktanden is voor een deel Drentsch grondgebied, maar toch hoofdzakelijk Friesche bodem.

En op het Friesche gedeelte van die landstreek, en dichter bij Heerenveen dan bij Assen, is Gorredijk gelegen, deel uitmakend van de uitgestrekte gemeente Opsterland.

Het is een zoogenaamd „kruisdorp" gelijk men er zooveel in Friesland aantreft, die gebouwd zijn op de plaats waar een groote route een der vele gegraven kanalen of vaarten snijdt. Op dit snij- of kruispunt, waar land- en waterweg op een viersprong, bij een brug, samenkomen, is dan gemeenlijk het dorp verrezen; 't dichtst bij die kruising zijn waarschijnlijk de eerste huizen gebouwd, brugwachterswoningen, een herberg als aanleg- of pleisterplaats, en verder woningen, winkels, enz., totdat het eerste kluitje huizen zich heeft uitgebreid als een steenen kruis, dat op den grond ligt.

Open in het land, zoodat men het van vier kanten kan binnenrijden, ligt ook het dorp Gorredijk.

Aan de groote verkeersroutes van het land, die aan de bewoners van deze Friesche vorkstreek gelegenheid geven naar alle kanten weg te komen, is het verbonden te Heerenveen — aan hetwelk het als markt- en belangencentrum van den geheelen omtrek organisch vastzit — door middel van een stoomtram, die via Knijpe en Langezwaag het dorp bereikt, het in zijn geheele lengte doorrijdt en dan verder zijn route naar Drachten vervolgt.

Deze tram rijdt Gorredijk aan de eene zijde binnen, volgt dan de hoofdstraat van het dorp, bellend en schokkend, nadert de brug over het kanaal, waar het kruis van het dorp gelegen is en waar men links en rechts het water tusschen de wallen naar diepe, verre horizonten ziet wegperspektieven, dendert over de brug, en zet zijn weg door het stuk hoofdstraat aan de andere zijde van het halve kruis voort.

ZEVENTIENDE JAARGANG. VRIJDAG 1 SEPT. 1905. No. 35.

Voor het Volk. **DE KLOK.** Voor het Volk.

Socialistisch Weekblad voor de districten Schoterland en Weststellingwerf.

De weinigen, die hun verlicht verstand
Niet voor zich zelf bewaarden,
Maar 't graauw hun meening en gevoelens openbaarden,
Zij zijn van ouds gekruisigd en verbrand.
GÖTHE.

Want waerheit, (dat's al oud) vindt nergens heil nog houl;
Dies acht men hem voor wys, die vinger op den mond leit.
O, kos ick ook die konst! Maer wat op 's herten gront leit,
Dat welt me naer de keel; ick wort te styf geperst,
En 't werkt als nieuwe wyn, die tot de spon uitbarst.
VONDEL.

Dit blad verschijnt Vrijdagavonds.
Prijs per jaar . . . . f 1.50.
Men verbindt zich voor een geheel jaar.
Enkele nummers 3 cent.

SNELPERSDRUK
VAN
G. L. van der ZWAAG,
GORREDIJK.

Advertentiën beneden 10 regels 25 cents. Meerdere regels $2\frac{1}{2}$ cts. per gewone regel. Bij abonnement belangrijk lager. Groote letters naar plaatsruimte.
Inzending aan de drukkerij uiterlijk tot Donderdagsmiddags 12 uur.
Ingezonden stukken uiterlijk Woensdagavonds aan G. L. v.d. ZWAAG te Gorredijk.

Gorredijk maakt den indruk van een stil en niet onwelvarend dorp. Ruim is de hoofdstraat; netjes zien de huizen en de niet al te groote winkels er uit. Een ferm kerkgebouw trekt de aandacht; twee hotels, benevens een voor zoo'n plaats groot post- en telegraafkantoor — nieuw opgetrokken — met een ferm personeel van ambtenaren, duiden er op, dat dit dorp op zich zelf ook weer een ondercentrum van een kleinere streek is, en dat er op zekere dagen een vrij druk verkeer moet plaats hebben.

Van uit Gorredijk — Gorrediek spreekt men 't daar uit — loopen nu verscheiden landwegen het Friesche platteland in, het verbindend met allerlei kleinere dorpen en gehuchten met echt Friesche namen.

En een deel van dat platteland werd eertijds aangeduid — we spreken van de jaren omstreeks '80 en '90 — als het ARM FRIESLAND met zijn venigen bodem, waar zwarte armoe werd geleden.

De krisisjaren, toen socialisme en anarchisme er hoogtij vierden, en Domela Nieuwenhuis er door een ellendebevolking als een Messias werd aangebeden, zijn nu wel achter den rug, en de ekonomische toestanden zijn in de laatste vijftien jaar ook op dit platteland wel verbeterd, maar toch kan men in de nabijheid van Gorredijk — we noemen slechts Jubbega, eertijds bekend door de krotten en grondhutten waarin een deel der bewoners, aan een zwart pauperisme prijs gegeven, huizen moest — toch kan men zien, dat daar nog veel onvervullende nooden en behoeften bestaan. Er leven duizenden menschen op het kantje van de armoe, die van hulp van een wetgeving, die de bronnen van de welvaart bevordert en op sociale verbeteringen aanstuurt, nog heel wat verwachten kunnen.

En in Gorredijk, waar zich de belangen van zoo'n heele streek koncentreeren, kent men natuurlijk die nooden, weet men wat er nog gedaan moet worden, ziet men die armoe ook wel, moet men door de aanraking en de onmiddellijke nabijheid van de gevolgen van ekonomische en sociale misstanden er door getroffen zijn, moet het gemoed van een sociaal voelend mensch bewogen worden door verontwaardiging en een edelen impuls.

Op zoo'n plaats, in zulk een dorp moeten zich uit de vrijzinnigen, de vooruitstrevenden in allerei richting, de aanhangers van het staatssocialisme, de sociaal-demokraten, de Christen-anarchisten — die de leer der goddelijke liefde bij zooveel ellende als 't eenig mogelijke prediken — en van de stoffelijke anarchisten — die bij deze ellende aan geen uitkomst door middel van wetten meer

kunnen gelooven en alleen uit een alles raseerende omwenteling heil verwachten — ontwikkelen.

Deze streek heeft dan ook in de laatste vijftien jaar achtereenvolgens mannen als Domela Nieuwenhuis, den radikaal Pijttersen en den socialist Van der Zwaag naar de Tweede-Kamer afgevaardigd, om haar belangen op het Binnenhof te bepleiten.

Het distrikt Schoterland is tientallen van jaren om die reden een „rood" distrikt geweest, en in Opsterland — de gemeente die Van der Zwaag als inwoner van Gorredijk in haar registers heeft ingeschreven staan — behoeft men slechts een inkomen van zes gulden in de week te hebben of één gulden te verwonen — het laagste bedrag bijna voor de geheele provincie — om volgens de Kieswet-Van Houten kiesgerechtigd voor de Tweede-Kamer te wezen.

En in déze plaats heeft Van der Zwaag het grootste deel van zijn leven doorgebracht; dáár heeft hij met de nooden van het volk kennis kunnen maken, ze kunnen aanschouwen, ze doorgronden.

Toch heeft daar zijn wieg niet gestaan, want hij werd

TE WOLVEGA GEBOREN,

gelegen aan de lijn Steenwijk—Heerenveen, dus slechts een paar uur uit de buurt.

Zijn vader had daar een timmermanszaakje, maar gekend heeft hij hem eigenlijk niet, want in 1860, toen de jongen Van der Zwaag twee jaar oud was (hij werd geboren den 5en Mei van het jaar 1858, zoodat hij op 't oogenblik nog pas 47 jaar is), kwam deze te overlijden. Toch bleef hij daar nog enkele jaren wonen, want eerst toen zijn moeder vijf jaar later hertrouwde met een varkensslachter te Gorredijk verhuisde het gezin daarheen.

Het bedrijf dat zijn stiefvader uitoefende, was de oorzaak, dat het tegenwoordig Kamerlid ook in het slachtersvak kwam. Liever had hij zelf anders gewild, want een ander vak trok hem meer aan.

De vader van zijn stiefvader, dus zijn stiefgrootvader, was een zeer ontwikkeld man, die ook wel eens „een lief vers maakte". Maar hij had een slecht gezichtsvermogen, en de jonge Geert moest voor hem dan de gedichtjes en stukjes opschrijven; daar hield hij wel van; hij deed 't met pleizier, want zulk werk correspondeerde met een in hem zelf nog sluimerende liefhebberij voor tooneel en letterkunde, die naderhand eerst meer tot ontwikkeling kwam.

Niet alleen echter op dit gebied heeft deze stiefgrootvader in de jaren van groote ontvankelijkheid tot zijn ontwikkeling bijgedragen, maar ook in andere richting moet hij hem veel verschuldigd wezen. Want deze oude man, ofschoon kerksch in godsdienstige aangelegenheden, was overigens een zeer vrijzinnig en geavanceerd man. En aan hem meent Van der Zwaag veel te danken te hebben voor de vroegtijdige ontvankelijkheid van zijn geest voor vooruitstrevende denkbeelden, die evenwel nog mijlen ver van het socialisme afstonden.

Toen hij op twaalfjarigen leeftijd de openbare school verliet, stond zijn geest dan ook niet naar het varkens slachten, en had hij liever een vak van studie gekozen. Hij zou graag onderwijzer zijn geworden. Maar deze keuze stemde niet overeen met de plannen, die zijn stiefvader met hem voor had, en die hem bestemd had om hem in zijn slachterij behulpzaam te zijn en hem later eventueel op te volgen.

En dat is dan ook gebeurd.

Maar dit is de reden, dat hij, na de lagere school afgeloopen te hebben, geen onderwijs meer genoot, en dat hij, voor al hetgeen hij na zijn twaalfde jaar nog aan kennis opdeed, geheel op eigen studie en ontwikkeling was aangewezen.

Wat hij daarmee heeft bereikt en hoever die eigen ontwikkeling is gegaan, kan thans iedereen beoordeelen, die hem in de Kamer of op een openbare vergadering wel eens heeft hooren spreken of kennis heeft genomen van de artikelen, die hij in zijn eigen orgaan, „De Klok", schrijft.

't Is gewoonweg bewonderenswaardig.

Maar we zeiden dan, dat zijn stiefvader den jongen Geert bestemd had hem in zijn slachterij te helpen en later op te volgen.

En alzoo geschiedde.

Eerst kwam hij als leerling in de zaak, klom toen tot volwassen knecht op, om eindelijk, nadat hij op 22-jarigen leeftijd getrouwd was, het bedrijf van zijn stiefvader voor eigen rekening over te nemen.

Dit is de weg geweest langs welken hij

VARKENSSLACHTER GEWORDEN

is. Ofschoon het slachthuis zelden een leerschool voor de hoogere politiek is, toch is 't een plaats waar men gelegenheid heeft van de levensomstandigheden en de nooden van den kleinen man op de hoogte komen. Want meer dan het rundvleesch is het varkensvleesch het voedsel van de gezinnen, die over een kleine beurs beschikken. De arbeidersvrouw, de kinderen uit de werkliedengezinnen komen zelf aan den toonbank van den varkensslachter hun inkoopen doen; wachtend op hun bestellingen, laten zij hun tong den vrijen loop, komen de lippen los, flappen zij er dikwijls hun familie- en huiselijke omstandigheden tegenover den gemoedelijken slachter uit; uit de nu eens grooter dan weer kleiner inkoopen, kan de slachter opmaken hoe 't met de financieele gesteldheid van een gezin staat, waarvan hem de oorzaken menigmaal verteld worden; en moeten de huismoeders, door tijdelijke werkeloosheid van

de hoofden der gezinnen, bij den slachter „poffen", dan komt hij de reden daarvan ook spoedig te weten.

De meerdere of mindere gevuldheid van de geldlade van den varkensslachter is gemeenlijk een afspiegeling van de meerdere of mindere welgesteldheid van en der ekonomische welvaart van de arbeidersbevolking.

Maar er is nog meer wat het spekslagersvak een leerschool kan doen zijn voor de kennis van sociale vraagstukken.

budget. Zelden gaan ze echter zelf met die beesten markten. De opkoopers of de slachters komen gemeenlijk naar hún toe, om ze hen af te koopen. Uren in de rondte trekken zij heen, om te gaan bieden als ze weten dat hier of daar een goed beest te koop is. En is de koop eenmaal gesloten, dan wordt de slachter of koopman binnen genood, om iets te gebruiken, den koop te besproeien, terwijl de groote afstanden in weer en wind door den slachter afgelegd het gebruik van die gastvrijheid ook wettigen en begrijpelijk

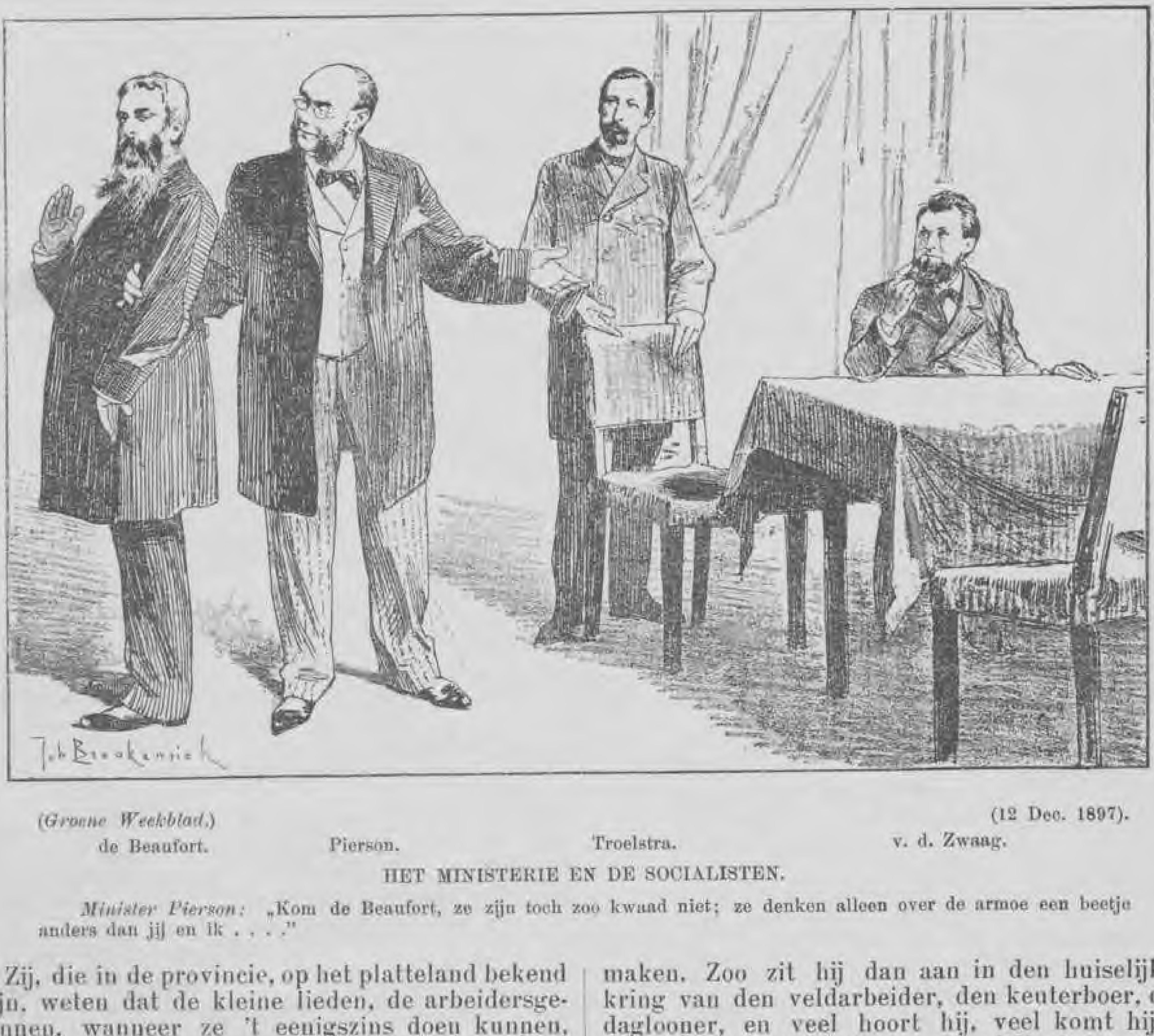

(Groene Weekblad.) (12 Dec. 1897).

de Beaufort. Pierson. Troelstra. v. d. Zwaag.

HET MINISTERIE EN DE SOCIALISTEN.

Minister Pierson: „Kom de Beaufort, ze zijn toch zoo kwaad niet; ze denken alleen over de armoe een beetje anders dan jij en ik . . . ."

Zij, die in de provincie, op het platteland bekend zijn, weten dat de kleine lieden, de arbeidersgezinnen, wanneer ze 't eenigszins doen kunnen, er één of twee varkens op nahouden, die zij met aardappelschillen, afval en goedkoop voer vetmesten en tegen den winter slachten, pekelen, rooken of in worst omzetten, om in eigen behoeften te voorzien, de mest voor hun akkertje of hoekje land te gebruiken, of wanneer zij 't missen kunnen, ze aan den slachter in de stad te verkoopen. 't Houden van varkens is voor die menschen dikwijls een aardige bijslag op hun

maken. Zoo zit hij dan aan in den huiselijken kring van den veldarbeider, den keuterboer, den daglooner, en veel hoort hij, veel komt hij te weten van hun behoeften, omstandigheden, nooden en verlangens. Hij leert op deze „tournées" de streek, die hij afreist, kennen, den aard harer bevolking, de tijdelijke of permanente oorzaken van haar welvaart of tegenslag.

En in de jaren, die Van der Zwaag het spekslagersbedrijf te Gorredijk uitoefende, heeft hij die leerschool in de uitgestrekte gemeenten Opsterland, Aengwirden, Utingeradeel, Weststel-

lingwerf en Smallingerland — om er nu maar enkelen te noemen —, welke zich in de nabijheid van zijn woonplaats bevonden, ook doorloopen.

Wanneer men dan nog weet, dat in die jaren het tijdperk der groote armoe van Friesland viel, toen in die streken uit ellende en wanhoop het anarchisme en het revolutionaire socialisme het hoofd begon op te steken dan zal men licht kunnen begrijpen, dat Van der Zwaag — die weldra in de geheele streek met populaire gemeenzaamheid „Geert" tout court werd genoemd — heel wat kennis heeft kunnen opdoen van de toestanden, nooden en behoeften van het Friesche volk in de distrikten Schoterland en Westellingwerf, terwijl hij omgekeerd, door zijn aanraking met vele lieden in allerlei dorpen en gehuchten, ook een groote bekendheid en, door zijn aangenamen, open en eerlijken omgang met deze lieden, popu lariteit verwierf.

Toch had hij in dien tijd nog niets aan de politiek gedaan. Wel beoefende hij naast en behalve zijn vak ook nog zijn liefhebberij voor de rederijkerij en het dilettanten-tooneel, terwijl hij tevens kleine schetsjes in de Friesche taal schreef.

Maar voor de politiek moest hij nog wakker worden; hij diende nog te worden gewekt.

En ook dàt gebeurde, gelijk bijna onvermijdelijk was bij een man, bij wien de bodem voor de belangstelling in sociale en ekonomische vraagstukken zoo goed was bewerkt.

Laten we 't nu maar ineens zeggen, dat de man, die hem wekte, de oogen opende en 't eerste heilige vuur bij hem deed ontbranden, dezelfde persoon was, die zulk een begeesterenden en magischen invloed op honderden zijner landgenooten heeft gehad, wien hij uit lauwheid, sleur en verstomping wakker riep, en voor zijn idealen wist te winnen.

't Was

DOMELA NIEUWENHUIS, DIE HEM WEKTE

en uit de rijen der onverschilligen naar voren deed komen: — Domela Nieuwenhuis, de Johannes de Dooper van het Nederlandsch socialisme in zijn geboortejaren, de wonderdadige priester van een nieuw geloof, die de sociaal-dooden uit de doodkisten van hun eigen geest en ziel deed herrijzen.

En bij Van der Zwaag is 't zóó gegaan:

Omstreeks het jaar '82 was Domela Nieuwenhuis naar Gorredijk gekomen om daar een spreekbeurt te vervullen. 's Avonds bevond Van der Zwaag zich onder zijn gehoor en zat met aandacht te luisteren. Ofschoon nog nooit als spreker over politieke onderwerpen opgetreden zijnde, had hij zich toch door deelnemen aan liefhebberij-tooneelvoorstellingen, op welken hij vele lauweren oogstte, een zekere vrijheid eigen gemaakt om in het publiek te spreken. En toen Domela Nieuwenhuis dien avond op ons onderwijs, waaraan hij vele fouten en gebreken toeschreef, in scherpe woorden afgaf, vond Van der Zwaag den durf om 't woord te vragen om het tegen den spreker in bescherming te nemen.

In het daarop gevolgde, vrij heftige debat toonde Van der Zwaag zich toentertijd nog een tegenstander van het algemeen kiesrecht, waarvoor hij het volk niet ontwikkeld genoeg en dus niet rijp beschouwde.

Ofschoon spreker en debater elkander natuurlijk niet — zooals dat bijna altijd in debatten het geval is — overtuigden en tot elkanders zienswijze wisten over te halen, zoodat Van der Zwaag dien avond nog niet tot het socialisme bekeerd werd, is dit optreden van Domela Nieuwenhuis, gelijk hij zelf bekent, toch

BESLISSEND VOOR ZIJN VERDERE LEVEN

geweest.

De man, tot wien hij zich in die dagen toch nog meer dan tot Domela Nieuwenhuis aangetrokken gevoelde, was O. Stellingwerf, de redakteur van het „Friesch Volksblad", die tot de politieke opvoeding van vele Friezen, welke later een rol hebben gespeeld, een niet onaanzienlijk deel heeft bijgedragen.

Een toeval bracht Van der Zwaag met hem in kennis.

Evenals zijn stiefgrootvader, over wien we daareven spraken, die gedichtjes maakte en schetsjes schreef, beoefende ook Van der Zwaag, naast en behalve de tooneelspeelkunst, op bescheiden schaal de letterkunde. Hij en Troelstra, tijdgenooten met slechts een paar jaar verschil, vermijdden zich in hun jonge jaren in 't schrijven van stukjes en gedichtjes in 't Friesch. En Stellingwerf, die van Van der Zwaag's arbeid op dit gebied iets gezien of gehoord had, vroeg hem toen of hij ook iets voor zijn „~~Dag~~blad" Volks. wilde leveren.

Zoo kwamen beide mannen met elkander in aanraking.

De band, die hen verbond, in 't eerst zeer los, werd geleidelijk nauwer, en weldra was de invloed van Stellingwerf op Van der Zwaag's denkbeelden en overtuigingen zeer merkbaar. Deze was 't die hem voor de demokratie won en wien 't gelukte o. a zijn bezwaren tegen het algemeen kiesrecht te overwinnen.

Van der Zwaag werd nu aan zich zelf ontdekt en heeft in dien tijd een belangrijke zelfhervorming doorgemaakt.

Zoo naderde het jaar 1888, toen Domela Nieuwenhuis in het distrikt Schoterland kandidaat werd gesteld voor de Tweede-Kamer.

Een drukke, ijverige propaganda werd er voor hem gemaakt, voor den man die toen nog zoo verafgood werd door alles wat leed en streed, voor een kandidatuur die de mogelijkheid opende voor 't eerst een socialist in de Kamer te bren-

gen. En die propaganda ging niet alleen uit van de verklaarde en georganiseerde socialisten, maar er was al lang tevoren stemming gemaakt voor een dergelijke kandidatuur door de vrijzinnige Friesche dominees en door de Friesche Volkspartij.

Bij deze partij had Van der Zwaag zich, op het voorbeeld van Stellingwerf, aangesloten.

En weldra ziet men hem nu

ALS SPREKER OPTREDEN,

om in openbare vergaderingen de verkiezing van Domela Nieuwenhuis aan te bevelen. Hij was toen dertig jaar. De vrijheid en den moed om in 't publiek te spreken had hij zich — gelijk we al eerder deden uitkomen — verworven op het dilettanten-tooneel; maar 't bleek nu, dat hij bovendien ook de gave van 't woord bezat, wat hij zelf nog niet geweten had. Hij drukte zich gemakkelijk uit, zijn betoog boeide en sloeg in, terwijl zijn zin voor humor, die toch geen schade deed aan den ernst van zijn woorden, het publiek gauw voor hem innam.

Van alle kanten regende 't nu uitnoodigingen om als spreker op te treden, en Van der Zwaag die uit zijn aard een vriendelijk en hulpvaardig mensch is, kwam er niet gauw toe ze af te slaan.

Zoo ging hij in korten tijd geheel in zijn propagandistisch werk op, ja, zóó erg zelfs, dat zijn gezondheid er een knak door kreeg.

Rusteloos trok hij van de eene plaats naar de andere, en men kan gerust zeggen, dat hij dag noch nacht rust had in die dagen, en zelfs onder zeer onhygiënische omstandigheden zijn propagandistisch werk verrichten moest. Wanneer hij in kleine, benauwde, rookerige, propvolle zalen het woord had gevoerd, dan moest hij 's avonds laat, of zelfs nog in den nacht, naar Gorredijk terug, want voor zijn politiek mocht hij zijn slachterij toch niet verwaarloozen; 's morgens vroeg moest hij weer in zijn winkel staan. En daar het platteland van Friesland slecht van verkeersmiddelen is voorzien, moest die thuisreis in koude en regenachtige nachten dikwijls in tochtige en gebrekkige voertuigen plaats hebben, die weinig comfort of beschutting aanboden.

Zoo ging 't weken en maanden lang. Een ijzersterk gestel zou 't niet hebben uitgehouden. En ofschoon Van der Zwaag nu juist niet tot de zwakken behoorde en hij wel tegen een stootje kon, werd 't hem op die manier toch ook te machtig. Zijn gestel heeft in die dagen dan ook zoo'n knauw gekregen, dat hij er nu nog de gevolgen van ondervindt en er ernstig voor moet waken zich niet op de een of andere manier te overspannen.

Dit echter terloops. Wat Van der Zwaag betreft, na de verkiezing van Domela Nieuwenhuis, in de jaren van 1888 tot 1891 begon hij meer en meer naam te maken. Hij werd een ijverig, ja een der ijverigste propagandisten voor de Friesche Volkspartij, een gezocht spreker, die nu, in tegenstelling met vroeger, al den tijd, die zijn zaak hem vrij liet, aan de behartiging van de publieke zaak besteedde.

(Nederl. Spectator) (No. 47, 1897.)

UIT OP PACIFIKATIE VAN ATJEH.

Don Quichotte (van Kol): „Bestrijden wij met riddermoed het onrecht, waaronder Atjeh reeds zoo lang lijdt!"
Sancho Panzo (van der Zwaag): „Zouden wij niet liever met schande naar huis gaan?"

Inmiddels gebeurde er iets, dat eveneens beslissend zou worden voor zijn verdere loopbaan.

Na de verkiezing van Domela Nieuwenhuis werd er door eenige menschen, die veel aan politiek deden, de behoefte ingezien om een plaatselijk blad in demokratischen geest op te richten, opdat de propaganda, die nu eenmaal zoo flink was aangepakt en zulk een sukces had gehad, niet weer zou gaan luieren en indommelen.

Het plan ging voornamelijk uit van den heer Van der Wijk, hoofd der school te Oldelamer (gemeente Weststellingwerf, een uurtje van Wolvega gelegen), eveneens een ijverig propagandist voor de Volkspartij, en van den heer L. ten Cate, een eenvoudig landbouwer te Boven-Knijpe bij Heerenveen. Deze twee haalden er Van der Zwaag bij, en zoo verscheen in het begin van ~~1895~~ het eerste nummer van

15 dec. 1888

„De Klok",

een demokratisch volksblad, dat ééns in de week zou verschijnen en waarvan de redaktie door de drie genoemde personen gezamenlijk gevoerd en gratis waargenomen zou worden. Er was een waarborgfondsje door middel van kleine aandeeltjes bijeengebracht. Ten Cate zou bovendien de administratie belangeloos voeren, en het bestaan der uitgave was aldus voor eenigen tijd verzekerd.

In den beginne ging dan ook alles goed en volgens afspraak; allen drie zonden hun bijdragen in. Maar na eenigen tijd kreeg Ten Cate 't al te druk om de administratie te blijven voeren en kwam deze ten laste van Van der Zwaag; en toen Van der Wijk ook een beetje uitgeschreven raakte en minder begon in te zenden, kwam het reuzendeel van het werk op Van der Zwaag's schouders te rusten. Van een driehoofdige redaktie was het ten slotte langzamerhand een éénhoofdige geworden, die moest waargenomen worden in den vrijen tijd, die de varkensslachterij hem liet, want deze was nog steeds zijn eenig middel van bestaan gebleven.

Aan dien toestand, aan die wanverhouding moest ten slotte toch een einde komen; dat zag men wel in.

Toen werd er een vergadering te Heerenveen gehouden, waarop ook de aandeelhouders in het waarborgfonds aanwezig waren. En daar werd aan Van der Zwaag aangeboden voortaan „De Klok"

ALLEEN TE REDIGEEREN;

hij zou daarvoor een salaris van *f* 800 genieten — meer kon 't niet lijden —, maar hij moest dan te Wolvega gaan wonen, wat men in het belang van het blad vond, omdat daar ook de drukker gevestigd was.

Wat zou hij doen?

Zijn slachterij bracht hem méér dan *f* 800 per jaar op; financieel ging hij er dus mee achteruit; bovendien was 't ook nog niet zeker, dat het blad levensvatbaar zou blijven en zich op den duur zou kunnen blijven dekken. Hij waagde dus veel. Maar tóch nam hij het voorstel aan; hij brandde de schepen achter zich af, „advienne que pourra"; en van toen af ging hij zich geheel aan de propaganda wijden, levend van zijn pen.

Inmiddels was er in Friesland op politiek gebied

IETS ERNSTIGS GEBEURD.

De eenmaal zoo bloeiende en krachtige Friesche Volkspartij was aan 't kwijnen geraakt; er was tweedracht en scheuring in gekomen, en in 1891 kwam de krisis. Van der Zwaag verdedigde haar nog met hand en tand; maar 't mocht niet meer baten, haar doodvonnis was geveld; en toen de afdeelingen van den Sociaal-Demokratischen Bond haar verlieten, liep 't gauw met haar af.

We dienen hier ook nog even op te merken, dat Van der Zwaag niets op had met de revolutionaire beweging, gelijk die onder leiding van de anti-parlementaristen in dien Bond, en voor een deel onder den invloed van Domela Nieuwenhuis, het hoofd begon op te steken.

Men weet echter hoe 't met die beweging is afgeloopen en dat zij ten slotte heeft gezegevierd op het kongres der socialisten te Groningen in 1893, toen op voorstel van de afdeeling Hoogezand-Sappemeer besloten werd, dat de Bond niet meer mee zou doen aan de verkiezingen, de politieke aktie opgaf en den parlementairen weg verliet.

De parlementaire minderheid, die toen den Sociaal-Demokratischen Bond den rug toekeerde, stichtte het daaropvolgend jaar op initiatief van Troelstra, Van der Goes, Van Kol e. a. de „Sociaal-Demokratische Arbeiders-Partij" (S. D. A. P.), die het vorig jaar haar tienjarig bestaan vierde en thans in bloeienden toestand verkeert, terwijl er van den ouden Sociaal-Demokratischen Bond (later herdoopt in den „Socialistenbond") op 't oogenblik niets meer te vinden is; de vroegere leden hebben zich in den loop der jaren ten slotte toch aangesloten bij de mannen van de parlementaire aktie, of zijn met Domela Nieuwenhuis afgezakt naar de vrije socialisten of het anarchisme.

Ofschoon Van der Zwaag, gelijk we reeds zeiden, niet meeging met de revolutionaire beweging en dus ook gekant was tegen de motie, die voortaan de deelneming aan de verkiezingen buiten de deur sloot, heeft hij toch niet het voorbeeld van vele anderen gevolgd door den Bond te verlaten, toen de revolutionaire fraktie te Groningen de winnende partij was geworden; hij bleef er in. En toen we er hem eens naar vroegen, waarom hij den Bond niet den rug had toegekeerd toen deze een weg opging, welken hij zelf verkeerd achtte en tegen welken hij gewaarschuwd had, terwijl hij zelf toch, tegen

het gevallen besluit in, wel degelijk aan de parlementaire aktie bleef meedoen, zei hij:

— „Neen, uit m'n eigen zou ik er nooit zijn uitgegaan; als ze mij er uit hadden willen hebben, dan haden ze mij er maar moeten uitgooien. Zoo ben ik nu eenmaal .. Als ik lid ben van een vereeniging, dan loop ik er zoo gauw niet weer uit."

En hij bleef lid van den Socialistenbond tot haar ontbinding toe. 't Schijnt dat hij in die dagen gemeend heeft, dat parlementairen en anti-

arbeidershuisje, waar hij zeer zuinig leven moe omdat in deze omstandigheden een inkomen v acht-honderd gulden hem niet veroorloofde zi zelfs het geringste comfort te gunnen. Maar is een matig man en geheel-onthouder, die in n terieel opzicht geen hooge eischen aan het lev stelt. Hij kon dus zoo'n beetje rondkomen m zijn f 16 in de week.

De rustige gang van zaken werd toen ech plotseling gestoord door het failliet gaan van d

HET SOCIALISME EN HET CHRISTENDOM OVER DEN OORLOG IN DE TWEEDE KAMER.

22 December 1901

Dr. Kuyper: Wat ziet er dat gek uit.....! Toch, Talma heeft gelijk..... al zou de bijbel hier den mensch geen schut meer zijn.

parlementairen heel goed met en naast elkaar in één vereeniging kunnen huizen en dan nog iets van nut kunnen stichten.

Of hij nu nog zoo denken zou?

Dit alles had plaats terwijl hij te Wolvega „De Klok" redigeerde. Toch bleef hij daar niet lang wonen. Zijn kinderen werden grooter en de woningen waren daar nogal duur. En zoo verhuisde hij naar Oranjewoud, om dichter bij Heerenveen te wezen, opdat een zijner kinderen de H. B. S. zou kunnen bezoeken, en een ander de Normaalschool. Hij vond daar een eenvoudig

drukker van „De Klok". En er moest dus t weer raad geschaft worden.

Gelukkig was gauw een oplossing gevonde

Vrienden en partijgenooten boden aan hem helpen en de drukkerij, die mis was gegaan, koopen, op voorwaarde echter, dat hij dan w te Gorredijk zou komen wonen.

Dit aanbod akcepteerde hij.

De drukkerij verhuisde mede naar Gorred en zoo is 't gekomen, dat hij, na van varke slachter journalist te zijn geworden, op neg en-dertigjarigen leeftijd ook nog drukker we

n welk bedrijf hij ook nog een kleinen boekenwinkel verbond, en in hetwelk we hem, in het gin van dit opstel, nog bezig zagen.
Maar in hetzelfde jaar dat hij te Gorredijk rugkwam, kreeg hij er een openbaar ambt bij. ij werd toen nml.

LID DER TWEEDE KAMER.

't Was in het jaar 1897; de periodieke verezingen — de eersten onder de nieuwe kieset Van Houten — stonden voor de deur. De er Pijttersen had inmiddels Domela Nieuwenis, aan wiens verkiezing Van der Zwaag, gelijk e zagen, een werkzaam aandeel had genomen, het distrikt Schoterland vervangen, en was wederom kandidaat gesteld Van kerkelijke de was Dr. Kuyper gekandideerd, in de hoop t 't hém gelukken zou het distrikt te doen ngaan, terwijl de christelijk-historischen, die or 't eerst als politieke partij aan de verkiengen deelnamen, 't met Mr. Verkouteren wiln probeeren.
Zoo stonden de zaken, toen de volkskiesvernigiing „Recht door Zee" te Heerenveen, die, schoon niet aangesloten bij de S. D. A. P., ch geheel uit socialisten bestond, met de kandatuur van Van der Zwaag aankwam. En deze el dadelijk in goede aarde. Verscheiden andere esvereenigingen, die op socialistischen grondg stonden, namen haar over, en vele partikuren verleenden haar hun steun. Opmerking rdiend 't hier, dat Van der Zwaag geen lid s der S. D. A. P., wat hij nòg niet is, en t hij toen, en ook later, nooit officieel kandiat dier partij geweest is, maar dat de S. D. P. zich toen, en ook bij de verkiezingen van 01 en 1905, onthouden heeft een tegenkandiat tegenover hem te stellen, terwijl de steun, en hij in 1897 en nú nog van partikulieren dervindt, niet altijd afkomstig is van socialisn maar óók van personen, die hem eenvoudig lpen bij de stembus, omdat hij Van der Zwaag
En men mag dan ook nooit vergeten, dat bij n verkiezing een sterk persoonlijk element in spel komt, dat zijn oorsprong vindt in zijn popuriteit in het distrikt, zijn groote bekendheid met lerlei menschen, zijn strikt persoonlijke eigenhappen, en dat menschen, ofschoon geen partijnooten van hem, hem toch gaarne naar de Kamer lpen brengen, omdat zij Van der Zwaag een eerken, fikschen, frisschen vent vinden, een gaaf ensch en een iemand met een helderen kop, maar e 't zelfde voor een anderen socialist niet zouden en. Zij, die het distrikt kennen, beweren daarom k wel eens, dat Schoterland voor de socialisten et Van der Zwaag staat en valt, en dat, wanneer officieel een zuiveren S. D. A. P.-man stelden, ze er niet komen zou.
Maar om nu tot de verkiezing van 1897 terug keeren, dienen we nog te melden hoe die afliep. 't Zij hier dan herinnerd, dat Pijttersen 994 stemmen kreeg, Van der Zwaag 1344, Kuyper 861 en Verkouteren 234. Hij was dus al dadelijk zijn tegenkandidaten ver vooruit. Bij de herstemming kreeg hij er nog een 600 bij, en ofschoon vele kerkelijken, die in allen geval den liberaal boven den socialist verkozen, op Pijttersen overgingen, Van der Zwaag toch met 1944 stemmen tegen 1651 op Pijttersen gekozen werd.
Deze meerderheid van 300 stemmen steeg bij de verkiezingen van 1901 tot 700, die hij op den christelijk-historischen Mr. J. Schokking vóór bleef, terwijl hij in de afgeloopen Junimaand reeds bij eerste stemming werd gekozen met 2085, tegen 1330 op Gerritsen (v.d.) en 1342 op Huizinga (a.r.).
Men mag dus zeggen, dat

ZIJN ZETEL VAST

staat.
Nauwelijks had hij de voeten op het Binnenhof gezet — en nog wel onder een veroordeelingsopinie van het groote publiek, waarover we in den aanvang van deze regels reeds spraken — of 't bleek, dat Van der Zwaag niet van plan was zich te gaan rangschikken onder de zwijgers en stemmachines, gelijk er reeds al te veel in de Tweede-Kamer zetelen. Neen, hij bewees, dat hij *in* het Parlement over denzelfden moed om zijn opinie rondweg uit te spreken, zou blijven beschikken als hij al getoond had er *buiten* te bezitten. Hij was niet van plan van zijn hart een moordkuil te gaan maken, om zich op die manier wat booze gezichten te besparen en wat vriendelijke glimlachjes te verdienen. Neen, van de eerste gelegenheid om in de Kamer te spreken en voor zijn beginselen te getuigen, maakte hij onmiddellijk gebruik. En hij was de eerste spreker, die 't woord voerde over het Adres van Antwoord op de Troonrede, waarmee in de Tweede-Kamer gewoonlijk ieder nieuw zittingsjaar de debatten worden geopend.
Vlugger kon 't dus al niet.
En bij die gelegenheid maakte hij gebruik om

ZIJN OPINIE OVER DE POSITIE DER KONINGIN

in korte woorden mee te deelen. Hij sprak aldus:

> Mijnheer de Voorzitter! Ik mag het Adres van Antwoord niet laten passeeren, zonder de stem te motiveeren, welke ik daartegen zal uitbrengen. Wat de algemeene strekking van het Adres betreft, krijg ik den indruk alsof het gemaakt is door eene commissie van hovelingen in stede van door eene commissie van volksvertegenwoordigers. Daarbij is telkens sprake van het „Nederlandsche volk"; men maakt zich dus tot tolk van geheel het volk; maar ik meen dat wij daartoe niet het zedelijk recht bezitten, zoolang de Tweede Kamer is samengesteld door een kiesrecht als het tegenwoordige, hetwelk zoo mogelijk nog treuriger en in allen gevalle onlogischer is dan het vorige. Maar zelfs al bezaten wij naast het formeel ook

het zedelijk recht om te spreken namens geheel het volk, dan nog zou men niet anders mogen spreken dan uit kracht van wetenschap, dat wil zeggen voor zoover men met dat volk in kennis komt, voor zoover men zeker weet dat men namens het geheele volk in al zijne geledingen kan spreken.

En ik meen dat dit niet het geval is, althans ik verkeer dagelijks, ik *leef* dagelijks met een deel van het volk, dat niet zou willen onderschrijven de tweede zinsnede van het Adres van Antwoord. Het is voor dat volk geenszins een dierbare wensch, dat het Hare Majesteit de Koningin gegeven worde in het aanstaande jaar de Regeering te aanvaarden, niet omdat dat volk persoonlijk iets heeft tegen de jeugdige Koningin, maar omdat dat volk tot dusverre heeft ondervonden, dat, welke Regeering ook aan het roer mocht zijn, het altijd de dupe van de historie is geworden. En vóór men namens dat volk kan spreken van „innige dankbaarheid" moet het eerst daden hebben gezien, waardoor het tot die dankbaar heid wordt verplicht.

Ik neem verder aan dat het waar is, dat de opvoeding van de jeugdige Koningin zoo goed mogelijk is geweest, maar dan-vraag ik nog of daarvoor noodig is zulk een overdreven lof, dien ik gerust vleierij durf noemen, omdat, waar men van elke moeder, die niet door armoede geheel ontzenuwd of door de zorgen des levens neergedrukt is, mag verwachten dat zij hare kinderen zal opvoeden gelijk het behoort, wij dit zeker mogen *eischen* van eene hooggeplaatste vrouw, die kan beschikken over alle middelen, welke noodig zijn voor de opvoeding van hare kinderen of van haar eenig kind.

In November van dat jaar nam hij ook een niet onaanzienlijk aandeel in de algemeene beraadslagingen over de Begrooting, en gaf hij onmiddellijk aan het nieuwe Ministerie (Pierson-Goeman Borgesius) te kennen, dat hij van haar „niets voor het volk verwachtte".

Weinige dagen later zag men dit nieuwe en nog jonge lid — hij was toen 39 jaar — van zijn recht tot interpellatie gebruik maken door

EEN INTERPELLATIE

tot de regeering te richten over de uitzetting van twee Duitsche anarchisten, nml. van Carl Biller en Louise Kronauer, een zaak die toen nogal gerucht maakte en die hem aanleiding gaf aan de Kamer de volgende motie voor te stellen:

„De Kamer,

„gehoord de besprekingen in zake de uitzetting „van C. Biller en L. Kronauer,

„keurt de handelwijze der autoriteiten ten deze „af en spreekt den wensch uit, dat de Minister „zijn invloed moge aanwenden, opdat in het ver-„volg eene meer vrijzinnige toepassing plaats „hebbe van de wet van 13 Augustus 1849".

De motie werd gesteund door de heeren Ketelaar, Nolting, Van Kol, Tijdens en Troelstra, maar werd ten slotte toch verworpen met 76 tegen 3 stemmen, die van Van Kol, Tijdens en Troelstra.

Men ziet, dat Van der Zwaag zelf niet vo stemde; maar vóór de stemming had hij de woorden tot den Minister gericht:

Ofschoon ik ook van hem (nml. den Minist van Justitie) recht in zijn gezicht wil zeggen, d ik ook van den Minister geen strikte onpartijdi heid kan verwachten, en het vaststaat dat ik hem geen geestverwant kan begroeten, zal toch toonen dat ik daarom per se het geloof het mensch-zijn van dezulken niet heb verlore en dat ik nog iemands pertinente verzekerin daarom nog wel als iets afdoends wil aanneme Wanneer de Minister wil verklaren dat een d gelijk feit als hier plaats had, niet meer zal plaa hebben en de wet vervolgens onpartijdig z worden toegepast, *dan* ben ik bereid mijn mo in te trekken.

De daaropvolgende maand, in December, gre hij de algemeene beschouwingen over de Begro ting voor het Departement van Oorlog aan, o zijn stem tegen deze Begrooting te motiveer en van zijn standpunt van

ANTI-MILITARIST

te getuigen.

Hij verklaarde anti-militarist te zijn uit *pri cipe.* „Ik zou, zoo zeide hij, gaarne zien, dat „alle beschaafde landen der wereld zoo spoed „mogelijk de Departementen van Oorlog en Mari „verdwenen, om, desnoods gecombineerd met h „Departement van Buitenlandsche Zaken, te he „rijzen als een *Departement van Vrede*".

Een paar van zijn motiveeringen willen we hi nog doen volgen.

In staande legers ziet hij een bedreiging v den vrede. Luister maar:

Ik meen, — zoo sprak hij — dat juist de staan legers meer en meer zullen worden eene *bedreigin* voor den vrede. Men moet niet zeggen dat de oorl een noodzakelijk kwaad is en de volken het z willen. Twee volken *kunnen* geen oorlog krijgen a ze geen ruzie hebben, en ze kunnen als volk gee ruzie krijgen, wanneer ze als zoodanig in hun g heel geen aanraking hebben. Welnu, de volk komen als zoodanig niet met elkaar in aanrakin wel *enkele* individuen *uit* de volken. De volke als natie's in hun geheel, *kunnen* dus geene ruz krijgen, en wanneer bij meerderheid van ste men moest uitgemaakt worden of er een oorl zou komen of niet, dan betwijfel ik of men l alle chauvenisme, dat aangekweekt wordt, to wel eene meerderheid zou vinden voor zulk e moorddadig bedrijf. Neen, *het zijn de vorsten staatslieden* die den oorlog provoceeren en el geschikte gelegenheid aanwenden om de volker tegen elkaar te laten vechten. Omdat het hebb en steeds versterken van staande legers de fina cieele draagkracht der landen te boven gaat, men zelfs wel eens *gedwongen* te toonen *dat m ze niet voor niemendal heeft*, dat het werkeli *noodig* was dat men stond op voet van tegenwe

Nu zal men kunnen aanvoeren: maar wanne een land niet in staat van tegenweer is, dan li

zulk een land open en bloot voor den vijand; wij loopen dan groot gevaar onze onafhankelijkheid te verliezen.

Maar ik meen, dat vooral een klein land als het onze allerminst bevreesd behoeft te zijn, zijne onafhankelijkheid te verliezen, wanneer het in het geheel niet gewapend zal zijn.

Ik geloof, dat Nederland speciaal in een goeden toestand verkeert, en het geen machtige buurman ooit in den zin zal komen Nederland te annexeeren, omdat dan al heel gauw 3 of 4 jaloersche naburen zouden opstaan om hem dit te beletten.

Ik geloof, dat Nederland, juist door zijne positie ten opzichte van andere volkeren, zijne onafhankelijkheid gemakkelijk zal kunnen bewaren, evenals men Turkijë thans ook wel één en onverdeeld laat, omdat men met jaloersche blikken elkander de eventueele brokken betwist.

Maar bovendien, terwijl men zich steeds zooveel mogelijk tracht te versterken, om, naar men voorgeeft, te voorkomen, dat eene naburige natie ons zoude inpakken, hoort men in de Volksvertegenwoordiging, zoowel — om nu eens de woorden van den heer Kuyper aan te halen — door Christelijke als door humane partijen, tevens al het afschuwelijke van den oorlog schilderen.

Bovendien hebben wij straks eene gloedvolle rede gehoord van den heer Kuyper, die mij het beste bewijs heeft gegeven, hoe men langzaam, stap voor stap, steeds verder naar het verderf zal komen, zoolang men zich plaatst op het standpunt, dat men een staand leger noodig heeft.

Want hij, die krachtens zijn beroep *moest* zijn een prediker van den vrede en dit — ik wil er dit bijvoegen — in zijne eigen oogen ook nog wel zal zijn, heeft ons met een gloed en keus van woorden, eene mijns inziens betere zaak waardig, den ontwakenden moed geschetst van onze jeugdige officieren, die zich in het open veld gaarne met den vijand zouden meten.

Teekenend voor zijn spreektrant en voor de ijze, waarop hij voor zijn redevoeringen gebruik aakt van voorbeelden aan het dagelijksche leven ntleend, is het volgende:

Ik zag hier — zoo zei hij bij diezelfde gelegenheid — voor een paar dagen uitrukken een detachement of eene compagnie — ik weet het niet precies, ik ben gelukkig van deze zaken niet zoo precies op de hoogte — soldaten, voorafgegaan door muziek. Men zag van heinde en verre het volk toestroomen en ik wil het wel erkennen, men geraakte, opgewekt door de muziek, bijna onwillekeurig in deup as. Maar toch kunnen nog altijd bij dergelijke gelegenheden mijne hersenen mijne voeten beheerschen. Ik denk altijd na, als ik zoo iets zie en dit was mij vooral gemakkelijk nu ik achter die vroolijke, opgeruimde troep de wagen zag van het Roode Kruis en ik meen ook de ambulance-wagens. Dat was voor mij het aanschouwelijk onderwijs bij het overwegen hoe, als er eens oorlog kwam, deze vroolijke, jeugdige personen, wier uniformen en bajonetten blonken in het zonnelicht, door de moorddadigste werktuigen, die de beschaving wist uit te vinden, in plaats van onder vroolijke muziek te marcheeren, na den slag onder het diepste stilzwijgen zouden nederliggen of zich wentelen in hun bloed, onder akelige kreten van pijn, — hoe dan niet honderden, maar duizenden van die krachtige jonge mannen gedood of gewond zullen zijn. Gelukkig dan nog zij, die gedood zijn en dan niet meer krimpen van de pijn, omdat zij de afschuwelijkste wonden hebben gekregen met het nieuwe geschut, dat zoo beschaafd is, dat men daarmede de beenderen en het vleesch vermorzelt en zelfs door vier à vijf achter elkander staande personen schiet. Ik zal niet uitweiden over die verschrikkingen van den oorlog, want treffender dan de beste spreker onder ons dat zou kunnen doen, is dat besproken door Bertha von Suttner in haar werk: „Die Waffen nieder", dat ik een ieder, die dat nog niet gedaan heeft, ter lezing aanbeveel. Men moet wel gepantserde hersens hebben, wanneer men bij de lezing daarvan niet van den oorlog gruwt, die zulke verschrikkingen medebrengt. Wel is het maar eene roman, eene schildering, maar men gevoelt dat het zoo kan en zal gebeuren, wanneer de kolossale legers van onzen tijd tegen elkander botsen.

Nu nog iets over het moreele oogpunt.

Ik zou den heer Kuyper, die den wensch uitsprak, dat men zal scheiden de miliciens van de beroepssoldaten, omdat de laatsten er op nahouden eene eigenaardige moraal, eene eigenaardige taal, enz., willen vragen hoe die beroepssoldaten daaraan komen.

Dat komt toch zeer zeker door het verblijf in de kazerne, en al verblijft de milicien daar niet lang, veel korter zelfs dan de beroepssoldaat, die korte aanwezigheid zal zich dan toch ook op den milicien laten gelden.

Hoe dit ook zij: allen die menschen zijn en werkelijk meenen dat men als broeders in vrede moet leven, moeten zeggen: weg met Oorlog en Marine! Ik vraag het inzonderheid aan de Christelijke partijen, wier liederen over enkele dagen weer in kerken zullen klinken met het hoofdmotief: „Vrede op aarde, in menschen een welbehagen", of die liederen geen wanklank vormen met den nagalm die uit de Volksvertegenwoordigingen van alle landen zal klinken in het „voor!" dat wordt uitgebracht voor de begrootingen voor Oorlog. Dat vloekt, dunkt mij, met elkander.

En sinds 1897 heeft hij zich trouw getoond aan zijn anti-militairistische overtuiging door ieder jaar strijk-en-zet tegen de Begrootingen van Oorlog en Marine te stemmen.

Maar we moeten hier nog even terugkeeren tot eenige hierboven aangehaalde woorden van Van der Zwaag, nml. daar waar hij tot den Minister van Justitie zei, dat hij hem

„RECHT IN ZIJN GEZICHT"

de waarheid durfde te zeggen.

En zóó is van der Zwaag: hij gaat recht door zee, eerlijk op den man af, zonder aanzien des persoons sprekend en handelend; hij is de bezitter van een karakter, dat een afschuw heeft van diplomatie, van gedraai achter iemands rug, van „coups de pied de l'âne". Wanneer hij iets op zijn hart heeft, dan moet 't er ook af, want van dat hart maakt hij geen moordkuil, en dan

gaat hij recht voor dien persoon staan, om 't hem in ronde woorden te zeggen.

En wil men nu weten hoe zijn optreden in de Kamer is en hoe hij daar staat aangeschreven, dan leze men eens wat Augur, die hem de laatste jaren in het parlement heeft kunnen waarnemen, van hem in zijn „Haagsche Binnenhof" zegt

We zullen er ons toe bepalen hier enkele appreciaties van hem aan te halen. Zoo bijv. deze:

Hij steekt zijn socialistische denkbeelden en theoriën al evenmin onder stoelen of banken als de anderen, maar hij onthoudt zich van meeting-phrasen of zinswendingen die meer geweld maken dan indruk. Voor velen is hij de meest typische vertegenwoordiger der socialistische partij dien men zich in ons land in de Kamer denken kan: het zuiver Hollandsche type. Bij Troelstra kan men denken aan een der leden van de Zuid-Nederlandsche socialistische partij, zelfs aan een der socialistische woordvoerders in de Fransche Kamer — bij Van der Zwaag niet. Men zal hem, met de glimmend donkere haren nonchalant achterover gestreken, den vollen donkeren baard, meer onder dan op de kin, die met uitloopers naar de hoeken gaat van den breeden mond, breeder nog door de kaalgeschoren bovenlip, eerder voor een schipper uit de veenkolonie houden dan voor administrateur, drukker en redacteur van het socialistisch weekblad „De Klok". Alles is breed aan dezen mensch: het gelaat —, open, met geprononceerde trekken en de vrijmoedig in de wereld blikkende donkere oogen, donkerder door zware schaduwen — de gestalte, het gebaar, sober steeds. Breed ook het geluid, dat bij 't verlaten van den mond toch iets scherps heeft, als werd het met moeite uitgestooten tusschen de vastgesloten lippen, maar dat draagt en sonoor wordt, aanzwellend in klank. Iets scherps is er toch ook wel in de uitdrukking van het gezicht, als de heer Van der Zwaag, blijkbaar onbewogen, naar anderen luistert. Maar als hij zelf het woord voert, slinkt dat scherpe weg in de breede wangen; dan ziet men het sarcastische minder dan men het hoort en verwachten zou. Want in den steeds in deftig zwart gekleeden man zou eerder gezocht worden — en de geschoren bovenlip kon de misleiding in de hand werken — een... doleerend ouderling, dan de woordvoerder van de partij der revolutie.

Hij heeft er in de Kamer nimmer een geheim van gemaakt, dat hij haar tot oordeelen over de nooden des volks en over diens behoeften absoluut onbevoegd acht en dat hij — Van der Zwaag — daarvan meer weet dan tien anderen zijner medeleden. Er is intusschen in de manier waarop hij deze en dergelijke dingen zegt, met een koel scepticisme en met onmiskenbare satyre, niets treffend hatelijks, zelden iets persoonlijks. Van der Zwaag is een van nature geestig man en wie weet, dat hij zijne medearbeiders wel eens den tijd kort door komische voordrachten, zal dit niet alleen niet bevreemden, doch zal tot de conclusie moeten komen, dat hem daarbij reeds te voren een succes moet wachten. Hij beschikt inderdaad over een groote hoeveelheid Mutterwitz en zoo er al wat grof keukenzout gemeng is onder het athisch zout waarmede hij zijn pa lementaire redevoeringen kruidt, hij is onb twistbaar aardig. Dat verzekert hem steeds ee aandachtig gehoor in de Kamer, niet minder da zijn eigenschap om de dingen zoo kort mogelij saam te vatten en ze logisch te ontwikkele Daar is in Van der Zwaag's redeneertrant ee bijzonder gezond fond. Voor een man van zij stand en ontwikkeling spreekt hij zeer beschaaf in eenvoudige maar heldere taal, in korte, goe afgeronde zinnen en in een logisch zinsverban Opmerkelijk is, dat hij van de meeste socialist sche woordvoerders, vooral buiten het parlemen hierin afwijkt, dat hij het geringst mogelijke g bruik maakt van aan onze taal vreemde uitdrul kingen of bastaardwoorden. Men behoeft bij hem niet te vreezen dat hij een vreemd woord za radbraken, want als hij de juiste beteekenis e uitspraak niet kent, gebruikt hij het niet. Da getuigt van een groote mate van zelfkennis, di bij vele andere leden der Kamer wel eens word gemist.

In de keuze zijner onderwerpen is hij eve voorzichtig als in die zijner woorden. Van de Zwaag is geen veelprater en men kan het b grijpen, dat hij er zich bij zijn kiezers over b klaagd heeft, dat de Kamer, vooral in de dage die aan een recès voorafgaan, ook te zijnen aa zien van ongeduld heeft getuigd. Erkend mo worden, dat hij van haar aandacht geen mi bruik maakt.

Maar nu zal zich mogelijk de vraag aan vele voordoen:

TOT WELKE PARTIJ BEHOORT VAN DER ZWAAG?

Hierboven heeft men reeds kunnen verneme dat hij, niettegenstaande het besluit om ni meer aan de verkiezingen deel te nemen — e ofschoon hij 't zelf toch wel bleef doen — ni uit den Socialistenbond trad.

Maar op 24 Juni 1900 kwam die Bond te ove lijden, en hield hij dus vanzelf op lid er van te zij

En bij de S. D A. P. heeft hij zich sinds die niet aangesloten.

Van der Zwaag is dus van geen enkelen bon of partij meer lid. Hij is mitsdien

INDIVIDUEEL SOCIALIST.

We dienen hier echter te vermelden, dat i 1902, dus na de uiteenspatting van den Soci listenbond, door eenige personen, die niet ware mee overgegaan naar de S. D. A. P., een

KOMMUNISTENBOND

was opgericht, waarvan de artikelen 1, 2, 3 e 4 van het Program aldus luidden:

Art. 1. „De Kommunistenbond erkent als soci „listen allen die overtuigd zijn, dat het persoonlij „eigendom van productiemiddelen schadelijk

en dringend behoort vervangen te worden door gemeenschappelijk eigendom dier middelen."

Art. 2. „De Bond verklaart te streven naar het Kommunisme, wat bestaat in gemeenschap van arbeid en gemeenschap van gebruik, volgens de formule: ieder geeft naar zijn kracht, ieder ontvangt naar zijn behoefte."

Art. 3. „De Bond onthoudt zich van het meedoen aan verkiezingen en van politieke actie in het algemeen, zonder deze te bestrijden."

Art. 4. „Naast de zuivere beginselpropaganda acht de Bond tot zijn werkkring mede te behooren o.a.:

„*a*. het bevorderen van vakorganisatie;
„*b*. het bestrijden van het militarisme;
„*c*. het bestrijden van dogmatiek kerkgeloof;
„*d*. de drankbestrijding;
„*e*. de ontwikkeling des volks zoo ruim en „veelzijdig mogelijk te bevorderen."

Men ziet, dat deze Kommunistenbond een soort van tusschending was tusschen de sociaal-demokratie (zie art. 1) en de anarchie (zie het anarchistisch standpunt van art. 3).

En als zoodanig zag Van der Zwaag 't ook in. In „De Klok", waarin hij de oprichting van dezen Bond besprak, verwelkomde hij hem, omdat, zeide hij, „hij ruimte laat voor allen, voor sociaal demokraten zoowel als voor anarchisten", en daaruit zou men dus mogen afleiden, dat hij nog in de mogelijkheid gelooft van een tot resultaten leidend samengaan tusschen deze twee partijen, ... hij meende zelfs, dat „de Kommunistenbond het lichaam kon worden, dat linker- en rechtervleugels van het socialistenleger af en toe tijdelijk verbindt, kàn het zijn, langs den weg der waardeering en der lotgenootschap, eindelijk vereenigt".

Deze mogelijke vereeniging der beide vleugels van het socialistenleger heeft echter nog niet plaats gehad; de hoop en de blijde verwachting van Van der Zwaag is dus ook nog niet in vervulling gekomen; en of hij zelf zooveel gevoeld heeft voor en vertrouwen gehad heeft in dien Bond, dat hij er zelf ook lid van is geworden, weten we niet zeker, maar gelooven we niet.

In alle geval is wel zeker, dat hij nog

NIET AANGESLOTEN BIJ DE S. D. A. P.

En nu wil men misschien óók wel weten, wat daarvan de reden is. Welnu, we hebben 't den heer Van der Zwaag gevraagd, maar tevens ook of 't waar was, dat hij, gelijk wel eens verluid is, niet veel heil ziet in zijn lidmaatschap van de Kamer, omdat hij van den parlementairen arbeid niet veel verwacht, voor organisatie niet veel voelt, van de bij de Kamer in behandeling zijnde wetten geen studie maakt, en meer van die beschuldigingen, welke natuurlijk niet van bevriende zijde komen. En ziehier

ZIJN WOORDELIJK ANTWOORD:

„Het is *niet* waar, zoo verklaarde hij ons, dat ik in mijne aanwezigheid in de Kamer geen nut zie. Ik meen, dat ik daar minstens even nuttig ben als een der anderen. Alleen verschil ik van de sociaal-demokraten in de waardeering van den parlementairen arbeid. Ik erken, dat die óók door ons verricht moet worden, maar stel mij er niet zoovele voordeelen voor de arbeidende klassen van voor als de sociaal-demokraten dit doen. Daarom bemoei ik mij ook inderdaad niet zoo met de bizonderheden van *alle* wetten, als zij. De wijziging van de wet op 't Notarisambt liet mij b.v. tamelijk onverschillig.

„Van de wetten die op den arbeid betrekking hebben en van enkele andere, die m. i. met het algemeen belang in verband staan, neem ik wel ter dege nota, en ik geloof te mogen zeggen dat in meer dan een debat buiten de Kamer gebleken is, dat ik er mede op de hoogte was. Trouwens de vele partikulieren, die mij om raad komen vragen in verband met geldende wetten, noodzaken mij wel — omdat ik hen gaarne help — de wetgeving te bestudeeren.

„Maar, om weer eens een voorbeeld te noemen, het laat mij tamelijk koud, dat een wetsartikel den patroons *verbiedt* de kosten van de Ongevallenverzekering van het loon af te houden, omdat ik de overtuiging heb, dat den patroons die dit tòch willen doen, daartoe de middelen even goed blijven openstaan.

„Niet onverschillig liet mij daarentegen de bepaling in de Leerplichtwet, dat wegens landbouwwerkzaamheden zes weken verlof kan worden verleend, en daarom deed ik pogingen — die echter mislukten — om die bepaling er uit te krijgen.

„Ziedaar in 't kort mijne meening omtrent de wetgeving medegedeeld.

„De op militairisme gelijkende discipline en het *te* veel volgen van utiliteits-politiek weerhouden mij tot dusver mij bij de S. D. A. P. aan te sluiten, ofschoon ik in hoofdzaak hunne beginselen deel.

„*Voor zoover ik haar ken*, onderschrijf ik, ook al weer behoudens enkele onderdeelen misschien, de leer van het historisch materialisme.

„Voor organisatie voel ik veel, maar zelf ben ik geen organisator. Ik versta niet de kunst om door opwindende redevoeringen de lui in zoo groot mogelijken getale in de een of andere organisatie te drijven. Ik waarschuw altijd bij voorbaat tegen te groote verwachtingen, zeg dat de strijd waarschijnlijk zeer lang zal zijn, waarschijnlijk zonder veel dadelijke resultaten, enz., enz. Daarom heb ik denkelijk niet veel sukces als organisator; maar desniettegenstaande voel ik héél veel voor organisatie van arbeiders, indien deze door *denkende* en zich-goed-rekenschap-hebbende-gegeven menschen wordt op touw gezet en in stand gehouden."

In deze woorden geeft den heelen Van der Zwaag zich.

En zóó — zooals hij is – hebben de kiezers van Schoterland hem genomen, en zóó hebben andere kiezers hem naar den Gemeenteraad van Opsterland gezonden en ook naar de Provinciale Staten van Friesland.

En men is tevreden met hem;

ZIJN MANDAAT IS EEN VERTROUWENSZAAK

van geheel partikulieren aard tusschen hem en zijn kiezers, die van hem, juist òmdat zij hem vertrouwen, geen omlijnd programma eischen zij laten hem doen wat hij wil, zonder hem ooi ter verantwoording te roepen. „Geert" weet wel, meenen zij, en zooals hij 't doet, is 't we gedaan.

En zoo neemt Van der Zwaag als mensch e als afgevaardigde een geheel éénige plaats i zijn omgeving en in de Kamer in.

Een mooie plaats, omdat ze op een vas vertrouwen in zijn eerlijkheid als politicus e zijn gaafheid als mensch berust.

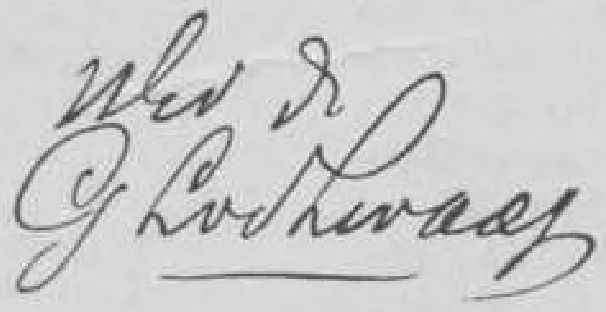

Handschrift van Van der Zwaag.

FC
2011
60
FTL